

Новітні парадигми оцінювання якості вищої освіти

Олександра Дубасенюк

***Анотація.** Якість освіти сьогодні трактується як здатність людини залишатися актуальною в умовах освітніх трансформацій у ЗВО і переходить від перевірки "навченості" до оцінювання системної компетентності особистості. Вона включає: гностичний, перцептивний, рольовий, аксіологічний компоненти. Відтак, якість освіти – це якість самої людини, здатної бути професійно мобільною, соціально відповідальною та особистісно цілісною в епоху експоненціальних змін. **Ключові слова:** якість вищої освіти, новітні парадигми, системні компетентності.*

Актуальність проблеми. Сучасна освітня парадигма базується на пріоритетності інтересів особистості та їх відповідності глобальним трендам суспільного розвитку. У Законі України "Про вищу освіту" та Стандартах і рекомендаціях щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG) визначають головною метою є формування соціально активного і всебічно розвиненого професійно підготовленого фахівця [1, 2]. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти представляє звіт про стан якості вищої освіти в Україні у 2024 році [6]. Освіта вважається якісною лише за умови успішного вирішення таких стратегічних завдань: всебічна гармонізація: формування цілісної наукової картини світу та відповідального ставлення до природи; інтелектуальна трансформація – стимулювання розвитку мислення через опанування сучасних методів наукового пізнання; соціалізація та адаптивність передбачає створення умов для успішної інтеграції особистості в суспільство. Наголошується на важливості неперервності освіти – забезпечення фундаменту для безперервної самоосвіти та підвищення рівня наукової грамотності. Основним орієнтиром постає перетворення навчання на процес органічного засвоєння методології, де знання стають не тільки інформацією, а невід'ємною частиною особистості здобувача освіти. При цьому новітня концепція оцінювання якості вищої освіти зміщується від постійного контролю результатів до культури якості та студентоцентрованого навчання, спираючись на особливості людиноцентрованого підходу у підвищенні якості освіти за В. Кременем. Сьогодні основний акцент робиться не лише на знаннях, а на формуванні компетентностей, академічній доброчесності та постійному вдосконаленні освітніх програм через зворотний зв'язок. Науковці розглядають проблему забезпечення якості вищої освіти у контексті сучасних трендів та інструментів [3, 4]. Так, С. Квіт аналізує вищу освіту в Україні у перехідний період і в процесі реформування в сучасних умовах [3].

Виділимо ключові вектори сучасної концепції. Це насамперед орієнтація на Європейські стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості створення

внутрішньої системи забезпечення якості, зокрема, створення механізмів самообстеження всередині ЗВО. Важливу роль відіграє академічна свобода та відповідальність - надання автономії університетам у виборі методів оцінювання. В останні роки поширюється діджиталізація – використання Big Data та аналітичних платформ для моніторингу прогресу студентів. Дослідники відзначають феномен "інформаційного вибуху" як безпрецедентний виклик та трансформацію освітніх стандартів. Якщо на початку ХХ століття обсяг людських знань подвоювався кожне десятиліття, то сьогодні цей цикл скоротився до одного року. За прогнозами, найближчим часом ми вийдемо на темпи подвоєння інформації кожні кілька місяців. Простежується тенденція від конкретного змісту до цілісності знань. Експоненціальна динаміка світу призводить до того, що вузькоспеціалізовані знання втрачають свою прикладну цінність вже через 10–15 років. Це докорінно змінює вектор оцінювання якості вищої освіти. Пріоритет надається методології тобто акцент зміщується з накопичення фактів на розуміння принципів та взаємозв'язків складових системи вищої освіти. Визначається важливість сформованості у студентів гнучкості мислення – здатності оперувати великими масивами даних. Увага акцентується на безперервному оновленні знань, умінь, навичок. Зокрема навичка "вчитися навчатися" (learn how to learn) стає головною вимогою до сучасного фахівця.

Портрет сучасного випускника в умовах глобалізації. Згідно з освітньою стратегією України, метою навчання є формування адаптивної особистості. Ключовими характеристиками такого громадянина є: професійна мобільність або здатність швидко перекваліфікуватися відповідно до запитів ринку; інтелектуальна автономність, що передбачає сформованість уміння самостійно фільтрувати та верифікувати інформаційні потоки; креативність та ініціативність – пошук та створення нових рішень в умовах невизначеності. Відтак, інтенсифікація інформаційних потоків є не лише чинником технологічного прогресу, а й показником кризи класичної наукової парадигми. Якість освіти сьогодні трактується як здатність людини залишатися актуальною в умовах постійного розширення наукових горизонтів [6]. Водночас відбувається перехід від накопичення фактів до багатовимірної компетентності. Професійна компетентність постає як синтез мобільності знань та сенсорного досвіду. В умовах інформаційного вибуху професійна компетентність фахівця трансформується: тепер це не лише фіксований обсяг знань (ЗУН), а насамперед мобільність інтелекту. Здатність адаптувати застарілі алгоритми до нових галузей техніки та модифікувати знання під запити сучасних технологій стає головним критерієм якості підготовки. Виникає також необхідність у візуалізації та універсальності знань. Для того, щоб знання не залишалися абстрактними, вони мають отримати образну та графічну репрезентацію. Вихід на рівень візуального сприйняття дозволяє створювати комплексні асоціативні зв'язки,

формувати міждисциплінарні паралелі, насичувати процес навчання чуттєвим змістом, що робить знання актуальним та придатними до практичного застосування. Отже, якість освіти сьогодні – це ступінь готовності людини до гармонійної інтеграції у всі сфери соціального буття, зберігаючи при цьому стійку "Я-концепцію", здатну до творчої самореалізації [4, 5]. Важливу роль у формуванні професійної компетентності майбутнього фахівця відіграє наукова рефлексія системно-рольового підходу. Необхідно здійснювати аналіз феномену професійної компетентності в межах сучасної освітньої парадигми, що ґрунтується на положеннях системно-рольового підходу до формування особистості. Дана методологія дає змогу простежити еволюцію освітніх стратегій у контексті суспільних трансформацій. Так, ретроспективний аналіз у контексті вузькорольового підходу та в умовах авторитарного суспільства, детермінованого моноідеологічними установками, призводила до домінування соціальної потреби у формуванні особистості виконавського типу. Основні характеристик – жорстка регламентація функцій, обмеження автономії суб'єкта та орієнтація на репродуктивну діяльність. Нині відбувається концептуальна зміна парадигми. Відмова від вузькорольової моделі на користь урахування об'єктивних закономірностей антропогенезу та соціалізації зумовлює перехід до системно-рольового підходу [4, 7]. При цьому соціум розглядається як складна система взаємопов'язаних спільнот, де індивід об'єктивно інтегрований у множинні соціальні зв'язки. Сутність системно-рольового підходу полягає у тому, що у межах цієї концепції професійна компетентність розглядається через призму виконання суб'єктом певних соціальних ролей, що мають відповідні характеристики. До них віднесено соціальна обумовленість тобто ролі детерміновані системою цінностей конкретної спільноти; далі – історична наступність, що передбачає ціннісні орієнтири як результат тривалої соціокультурної еволюції. Інтегративність означає, що кожна така роль вимагає не лише засвоєння знань, але й відповідних особистісних якостей та навичок, що формалізується у новітню модель компетенцій. Слід підкреслити, що у сучасній психолого-педагогічній та філософській літературі категорія компетентності в основному трактується як рольова сутність. Так словник сучасної української мови підкреслює, що компетентний працівник має достатні знання у певній суспільній галузі, що ґрунтується на знанні, володіє певними повноваженнями. У психолого-педагогічній літературі поняття "компетентність" визначається як готовність на високому професійному рівні виконувати свої посадові та фахові обов'язки відповідно до сучасних теоретичних та практичних викликів і досвіду, наближених до світових вимог та стандартів.

Резюме концепції. Підсумовуючи, новітня концепція оцінювання якості вищої освіти переходить від перевірки "навченості" до оцінювання системної компетентності особистості. Вона включає: гностичний компонент (що я знаю);

перцептивний компонент (як я сприймаю світ і людей); рольовий компонент (як я реалізую себе у суспільстві); аксіологічний компонент (якими цінностями я керуюся). Якість освіти – це якість самої людини, здатної бути професійно мобільною, соціально відповідальною та особистісно цілісною в епоху експоненціальних змін.

Висновки. Таким чином, ефективність вищої школи слід вимірювати не кількістю засвоєних годин з окремих предметів, а здатністю освітнього середовища створювати умови для "синергетичного вибуху" – формування унікального творчого потенціалу фахівця. Відтак, оцінка ефективності професійної освіти і рівня його професійної компетентності (що має орієнтуватися на творчість) потребує розвитку та оцінювання певних якостей майбутніх фахівців. Отже, професійна освіта перестає бути ізольованим процесом передачі знань та навичок. Вона стає частиною великої системи виховання, де професійні досягнення нерозривно пов'язані з моральним, правовим та духовним розвитком особистості.

Список використаних джерел

1. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII : станом на 01 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 28.02.2026).
2. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG) / К. Адамс та ін. ; пер. з англ. Київ : ТОВ "ЦС", 2015. 32 с.
3. Квіт С. М. Вища освіта в Україні: перехідний період і реформи. Київ : Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2022. 210 с.
4. Забезпечення якості вищої освіти : тренди та інструменти : монографія / за заг. ред. О. В. Воробйової. Одеса : Гельветика, 2023. 345 с.
5. Фініков В. В., Терещук Г. В. Акредитація освітніх програм: від формалізму до реальної якості. *Вища школа*. 2023. № 4. С. 12–25.
6. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. Звіт про стан якості вищої освіти в Україні у 2024 році. Київ : НАЗЯВО, 2025. 115 с.
7. Quality Assurance in Higher Education : Global Perspectives and Future Directions / ed. by M. Shah, Q. T. Do. New York : Palgrave Macmillan, 2021. 280 p.

